

УДК: 376.37+372.879.6

Вікторія Віталіївна Подгорна,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання,
лікувальної фізичної культури та спортивної медицини,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-КОРЕКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ У ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У роботі обґрунтовано використання рухових методів корекції з метою вирішення логопедичних завдань. Запропоновано використання на уроці фізичної культури самомасажу кистей рук; диференційованих дихальних вправ, а також вправ на корекцію хребта. Показано можливість вирішення проблем патологічно ригідних тілесних установок, гіпер- і гіпотонусу м'язів, синкінезій, а також відновлення гностико-праксичних, фонетико-фонематичних функцій мовлення молодших школярів із різними порушеннями мовлення за допомогою звуко-рухових вправ і рухливих ігор.

Ключові слова: фізична культура, моторно-мовленнєвий розвиток, порушення мовлення, молодші школярі, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. Актуальність роботи зумовлена концептуальними засадами реформування початкової освіти (Закон України «Про освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року) [11,12], на основі яких висувуються високі вимоги до рівня мовленнєвого розвитку молодших школярів як передумови успішного опанування програми навчання у початковій школі. Особливої уваги потребують діти, які йдуть до школи з різними порушеннями мовлення. Необхідність пошуку нових підходів і напрямів роботи загальноосвітньої школи з розвитку мовлення таких учнів відзначена в Концепції державного стандарту освіти учнів із порушеннями мовленнєвого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення рухової сфери дітей з різними вадами розвитку розглядалася багатьма сучасними дослідниками (М. Єфименко, А. Семенович, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Цветкової та ін.). Аналіз робіт показав, що у молодших школярів із різними порушеннями мовлення є специфічні рухові проблеми, обумовлені локалізацією порушення в різних мозкових структурах. У процесі моторно-мовленнєвого розвитку внаслідок різноманітних патогенних факторів ці структури залишались незатребуваними. Активізація зовнішніх впливів, зовнішнього простору за допомогою використання засобів фізичної культури здатна активізувати роботу пасивних мозкових структур. Поєднання рухової та логопедичної корекції у молодших школярів із порушеннями мовлення в умовах загальноосвітньої школи є одним із актуальних напрямів розвитку корекційної педагогіки.

Мета дослідження: обґрунтувати використання засобів фізичної культури в загальноосвітній школі для інтенсифікації навчально-корекційного процесу дітей з порушеннями мовлення.

Методи дослідження: для визначення теоретичних позицій дослідження застосовано методи аналізу, синтезу, порівняння, систематизації наукових джерел із досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження М. Єфименка [1], О. Леонтьєва [2], О. Романчука [5], А. Семенович [6], Є. Соботович [7], В. Тарасун [8], О. Ухтомського [9], Л. Цветкової [10] та ін. показали, що рухи відіграють важливу роль у психічному розвитку дитини з перших місяців життя. На основі рухів і дій формуються процеси сприйняття, що створює основу для розвитку більш складних видів рухів і діяльності, які, у свою чергу, сприяють становленню більш складних форм сприйняття та формування понять. Чим різноманітніше рухи, тим більше інформації отримує мозок, що сприяє більш інтенсивному психічному розвитку дитини. Тому руховий розвиток вважається основою психічного та мовленнєвого розвитку [4]. Результатом діяльності дослідників стала сучасна нейропсихологічна теорія, основу якої становить положення про системну будову вищих психічних функцій та їхню системну мозкову організацію.

О. Лурія [3] зазначав, що вищі психічні функції (у тому числі й мовлення) виникають на основі відносно елементарних моторних і сенсорних процесів. Згідно з теорією О. Лурії, у головному мозку виділяються три основних структурно-функціональних блоки.

1-й блок тонуку кори (енергетичний блок). Його основна функція – постійне підтримування оптимального рівня збудженості (тонуку) кори головного мозку. Оптимальний тонус – необхідна умова для нормальної життєдіяльності, активного пильнування та саморегуляції поведінки, основна передумова успішного здійснювання всіх видів мозкової діяльності.

2-й блок прийому, переробки та зберігання інформації. Він включає структури, що розташовані в

задніх відділах кори головного мозку (тім'яній, скроневій і потиличних частках) і представляють коркові компоненти аналізаторів. На відміну від першого блоку, цей блок має модально-специфічний характер і здійснює прийом, аналіз і синтез зорових, слухових, тактильних сигналів, що забезпечують людину сенсорною інформацією. Інтеграція інформації та швидкий доступ до неї стимулюють розвиток операційного мислення та формування логіки.

3-й блок програмування, регуляції і контролю діяльності включає структури, які розташовані в передніх відділах великих півкуль головного мозку; провідне місце в ньому посідають лобні долі. Цей блок здійснює формування намірів, розробку відповідної програми поведінкової стратегії, її реалізацію в конкретних зовнішніх (рухових) або внутрішніх (розумових) актах.

Аналіз спеціальної літератури дав змогу визначити шляхи корекції моторно-мовленнєвого розвитку в умовах загальноосвітніх шкіл, які, на нашу думку, повинні враховувати можливості навчального закладу, вже наявних засобів, які він має у своєму розпорядженні, а саме – уроки з фізичної культури.

У нашому дослідженні перевага віддається руховим методам корекції, оскільки завдяки відновлюванню рухів не тільки створюється певний потенціал для майбутньої роботи, а й активізуються, відновлюються та будуються взаємодії між різними складовими моторно-мовленнєвого розвитку. Під час виконання фізичних вправ відбувається збудження рухової зони ЦНС, що поширюється і на інші її ділянки, поліпшуючи всі нервові процеси, активізується мовлення.

Першим кроком на шляху інтенсифікації мовленнєвого розвитку повинно стати формування його базового рівня, що неможливо без відповідної оптимізації сприйняття, пам'яті та елімінації багатьох несприятливих знаків (гіпер- і гіпотонус, синкінезії, патологічні ригідні тілесні установки тощо). Усе вищезазначене серед дітей з порушеннями мовлення є в першу чергу наслідком одного й того самого нейропсихологічного радикала: недостатності підкіркових утворень мозку та міжпівкульних взаємодій.

Зниження цієї недостатності може бути досягнуто тією чи іншою мірою за допомогою оптимізації рівня 1-го функціонального блоку мозку (рівень стабілізації, активації й енергопостачання психомоторики та мовлення).

Комплекси вправ, які орієнтовані на оптимізацію 1-го функціонального блоку мозку, можуть включатись у підготовчу частину уроку. Мішень корекції – підкоркові та стовбурові утворення головного мозку. Для здійснення корекційного впливу, на нашу думку, мають використовуватись: самомасаж кистей рук, пальців; диференційовані дихальні вправи, а також вправи на корекцію хребта, що сприяє активації великих півкуль мозку. За умови диференційованого використання

останніх ефективно здійснюється корекція різних видів порушення постави.

Додержуючись ідей Е. Симерницької, вважаємо, що в процесі уроку фізичної культури повинна використовуватись система вправ, орієнтованих на формування довільної саморегуляції, тобто інтенція спрямована від 3-го до 1-го, потім до 2-го та знову до 3-го функціонального мозкового блоку. Спочатку в пасивному, репродуктивному варіанті відображення та багаторазове відтворення дитиною правильних паттернів; потім – у активному варіанті, коли школяр сам, без сторонньої допомоги реалізує та створює алгоритми довільної саморегуляції. Наприклад, дитина без залучення додаткових засобів буде несвідомо контролювати тонус свого тіла та ритм дихання, утримувати власні афективні реакції. Цю вимогу слід уважати провідною, за якою вирішуються корекційні завдання в процесі фізичного виховання.

У деяких новітніх розробках нейрокорекційних технологій вказується на «режим тиші» в процесі заняття або уроку [10]. Обов'язковість невербалізації пояснюється тим, що педагог намагається обмежити мозок дитини від впливу, не пов'язаного з певною мозковою «мішенню». Однак на уроках фізичної культури в загальноосвітній школі невербалізація вправ неможлива через велику кількість учнів, які займаються одночасно. Вербальний супровід допомагає вчителю фізичної культури утримувати інтерес до вправ, контролювати увагу учнів і підтримувати позитивний емоційний стан класу. Низка вчених і логопедів-практиків відзначає, що, якщо виконання рухових завдань супроводжується мовленням, це значно підвищує ефективність занять як із розвитку моторики (загальної, дрібної, артикуляції та мімічної), так і з розвитку мовлення [7; 8]. Позитивна емоційна складова, яка досягається мовленнєвим супроводженням активних занять фізичними вправами, є основою для активізації мовлення дитини. Створення позитивного настрою розковує дитину, спонукає до спілкування. Невимушена, природна обстановка викликає в школярів потребу у спілкуванні, що є дуже важливим для формування усного мовлення та для розвитку комунікативних здібностей.

Важливе завдання корекційної роботи з молодшими школярами, які мають порушення мовлення, – відновлення гностико-практичних функцій. Рухливі ігри з елементами розрізнення на слух «гучного-тихого», «швидкого-повільного», музичних фрагментів із різною ритмічною та емоційною структурою сприяють розвитку й фонетико-фонематичного рівня. Ефективним тренуванням тут є гра в «підмурки», яку можна урізноманітнити всім спектром звуків.

Наступним найважливішим завданням є формування фонематичного слуху, оскільки немає і не може бути такого виду психічної діяльності, яка не була би безпосередньо залежна від сформованості

цього психологічного фактора. Для реалізації формування немовленнєвого, а потім і мовленнєвого звукорозрізнення існує безліч вправ, які багаторазово довели свою валідність у вітчизняній логопедії та нейропсихології. Можна виділяти звук ударами, тупотом, будь-яким рухом, підняттям кольорового прапорця і т. д., переключати увагу з одного звуку на інший за допомогою зміни основних рухів, із відкритими та закритими очима.

Засоби фізичної культури здатні ефективно вирішувати проблему патологічних ригідних тілесних установок (у статиці та динаміці), які обмежують і збіднюють рух дитини. Включення в ігри окорухових вправ на відстеження предмета очима на різних рівнях і за різними напрямками: праворуч, ліворуч, вгору, вниз, до перенісся, від перенісся сприяє усуненню синкінезій. У міру засвоєння таких вправ у цей процес поступово додаються рухи язика. Окорухові вправи допомагають усунути ті синкінезії, які колись у ранньому дитинстві були вигідні немовлятам, а тепер вважаються патологічними.

Формування просторових уявлень пов'язано з використанням різних систем орієнтації в просторі (видимому й уявному). Базовою та найбільш природною, онтогенетично більш ранньою і закріпленою всім досвідом людини системою орієнтації є схема тіла. Усвідомлення дитиною свого тіла відбувається через освоєння простору власного тіла та простору навколо тіла. Робота з простором на рівні тіла починається з опрацювання верхньої, нижньої, задньої, передньої, правої, лівої частин тіла. Багато загальнорозвиваючих вправ виконуються в трьох просторових напрямках. Значну роль відіграє вибір вихідного положення тіла під час виконання вправи.

Наступним етапом формування просторових уявлень є перехід до рухових диктантів і графічних схем. Руховий диктант, наприклад по кроках: один крок уперед, два кроки направо, повернутися на 180°, один крок назад і т. д. У цілому, розвиток просторових схем починається з формування орієнтування «на місцевості», потім на аркуші паперу і через графічне відтворення напрямків.

Формування «квазіпросторових» уявлень починається з уведення в роботу прийменників за допомогою зіставлення їх із відпрацьованими вище просторовими уявленнями. Наприклад, дитині пропонується виконати таке: «встати (або присісти): перед, за, ліворуч, праворуч, на, під предмет», «поставити або покласти предмет: перед, за, ліворуч, праворуч, над, під собою» тощо. Поступово через вербальне позначення відповідних просторових уявлень здійснюється перехід від понять «вище», «нижче» до понять «над», «під» і т. д.

Динамічна організація руху пов'язана з переходом від поодиноких рухових актів до системи або серії однотипних рухів, що складають єдину «кінетичну мелодію». Одне з найбільш важливих завдань психомоторної корекції – розвиток

спритності, що має найбільше число позитивних кореляцій з розвитком вищих психічних функцій. Процес відновлювання тут пов'язаний з акцентом на точність. Наприклад, пристосування ходьби до нерівностей ґрунту, сходинок, підйомів і спусків і т. д. Це і націлює увагу на точності влучення (влучності) кидка, дотику; у більш складному випадку – точності відтворення видимої форми, фігури. Іншими словами, це процеси, які оцінюються за фінальною чіткістю.

Розвиток спритності є невіддільним від швидких (обмежених за часом), точних і узгоджених рухів в умовах складного просторового орієнтування. Складовими компонентами такого роду занять можуть бути бігові, стрибкові вправи, а також вправи, що включають дрібні рухи кистей і пальців рук (із застосуванням великих і малих м'язів, гімнастичної палиці, кілець тощо).

Серійна організація рухів вирішується в більш складних фізичних вправах, подібні вправи сприяють формуванню реципрокних взаємодій рук.

Особливого значення в корекції рухового та мовленнєвого розвитку дітей набуває також різна релаксаційна техніка, суть якої зводиться до зниження психофізичної напруги дитини в цілому, до максимально можливого зняття гіпертонусу, спазму в конкретній групі м'язів (суглобів). Для того щоб викликати інтерес до виконання цих вправ у дітей молодшого шкільного віку, рекомендується проводити їх в ігровій формі, вигадуючи різні образи і ситуації.

Ще одним важливим завданням, яке здатне вирішуватись у процесі фізичного виховання, є відновлення артикуляції молодших школярів із порушеннями мовлення. Тренування артикуляційного апарату доцільно включати в період відновлювання. Під рахунок виконуються рухи щелепи та язика. У деяких нейропсихологічних методиках рухи язика включені до вправ рухового репертуару, наприклад, синхронний рух язика праворуч та ліворуч з рухом правої або лівої руки під час повзання, але, на нашу думку, це може бути достатньою мірою травматичним – недостатнє володіння нижньою щелепою дитиною з порушеннями мовлення може призвести до серйозних прикусів язика.

Для вирішення проблеми звуковимови, автоматизації звуків на уроці фізичної культури доцільно використовувати звуко-рухові вправи, які можна поєднати з дихальними вправами, загальнорозвиваючими вправами. Ритмічне проголошення поставлених звуків у процесі виконання автоматизованих вправ (ходьба, повільний біг), на нашу думку, приведе до прискорення етапу автоматизації звуків, а «гудіння», «дзиччання» під час повільного бігу створять бадьорість духу, приведуть у коливання та збудять всю зону гіпофізу.

Наступне завдання – формування в дитини з порушеннями мовлення довільної саморегуляції власної поведінки. Формування програми, постановка

мети та завдань, способів їх виконання, регуляція і самоконтроль – неодмінні умови адекватності будь-якої діяльності, у тому числі й мовленнєвої. Спонукальною силою довільної дії є прийняте рішення, воно спрямовано на досягнення мети (передбачення майбутнього); має відбутися зіставлення бажаного результату з досягнутим – оцінка, контроль. Виховання навичок самоконтролю на уроці з фізичного виховання сприятимуть вирішенню цього завдання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати аналізу досліджень дозволили виявити, що механізми мовленнєвої діяльності корелюють з багатьма відділами головного мозку, ураження яких може бути пов'язане з порушеннями у розвитку рухової сфери та викликати різні за своєю структурою мовленнєві дефекти. Це дає підстави припустити особливе значення рухового аналізатора у розвитку мозкової діяльності, а саме у формуванні та вдосконаленні мовлення дитини в нормі та при

мовленнєвій патології. Для інтенсифікації мовленнєвого розвитку молодших школярів у загальноосвітній школі запропоновано використання на уроці фізичної культури самомасажу кистей рук; диференційованих дихальних вправ, а також вправ на корекцію хребта. Показано можливість вирішення проблеми патологічно ригідних тілесних установок, відновлення гностико-праксичних, фонетико-фонематичних функцій мовлення молодших школярів із різними порушеннями мовлення, а також за допомогою звуко-рухових вправ і рухливих ігор.

На нашу думку, інтенсифікація роботи з дітьми з порушеннями мовлення за рахунок включення корекційних завдань у процес фізичного виховання здатна значно скоротити терміни досягнення поставлених корекційно-логопедичних цілей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методики фізичних вправ для розвитку мовлення у дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ефименко Н. Н. Коррекция нарушений речевого развития в «Театре физического воспитания и оздоровления детей дошкольного и младшего школьного возраста» / Н. Н. Ефименко. – Таганрог, изд-во «Центр развития личности». – 2007. – 48 с.
2. Леонтьев А. А. Психофизиологические механизмы речи / А. А. Леонтьев // Общее языкознание : формы существования, функции, история языка / [под ред. Б. А. Серебrenникова]. – М. : «Наука», 1970. – 597 с.
3. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. Р. Лурия. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 384 с.
4. Подгорная В. В. К вопросу о взаимосвязи коррекции двигательной и речевой сфер младших школьников с тяжелыми нарушениями речи / В. В. Подгорная // Проблемы оздоровительной физической культуры и физической реабилитации : монография ; под научн. ред. А. П. Романчука, В. В. Клапчука. – Одесса : издатель Букаев В. В., 2015. – С. 143-158.
5. Романчук А. П. Функциональные детерминанты психофизических способностей и успеваемости школьников / А. П. Романчук, В. В. Подгорная // Материалы Всероссийской науч.-практ. конф. «Адаптивная физическая культура и адаптивный спорт в современных условиях:

результаты, проблемы, приоритеты развития», (Иркутск, 13-14 декабря 2012), Иркутск, 2012. – Т. 2, – С. 94-99.

6. Семенович А. В. Введение в нейропсихологию детского возраста / А. В. Семенович. – М. : Генезис, 2007. – 319 с.

7. Собонович С. Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку / С. Ф. Собонович // Дефектологія. – 2002. – №1. – С. 2-7с.

8. Тарасун В. В. Морфофункціональна готовність до шкільного навчання дітей з особливостями в розвитку : діагностика і формування. Монографія. – К. : 2008. – 294 с.

9. Ухтомский А. А. Доминанта / А. А. Ухтомский. – СПб. : Питер, 2002. – 448 с.

10. Цветкова Л. С. Афазиология : современные проблемы и пути их решения / Л. С. Цветкова. – М. : МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2010. – 744 с.

11. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

12. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

REFERENCES

1. Yefimenko, N. N. (2007). *Korreksiya narusheniy rechevogo razvitiya v «Teatre fizicheskogo vospitaniya i ozdorovleniya detey doshkolnogo i mladshogo shkolnogo vozrasta»* [Correction of speech development disorders in the "Theater of physical education and recreation for children of preschool and younger school age"]. Taganrog: «Tsentr razvitiya lichnosti» [in Russian].
2. Leontyev, A. A. (1970). *Psikhofiziologicheskie mehanizmy rechi* [Psychophysiological mechanisms of speech]. Moscow: «Nauka» [in Russian].

3. Luriya, A. R. (2003). *Osnovy neyropsikhologii* [Fundamentals of neuropsychology]. Moscow: Izdatelskiy tsentr «Akademiya» [in Russian].

4. Podgornaya, V. V. (2015). K voprosu o vzaimosvyazi korrektsii dvigatelnoy i rechevoy sfer mladshikh shkolnikov s tyazhelymi narusheniyami rechi [Revisiting the issue of the relationship of the correction of motor and speech areas of younger schoolchildren with serious speech disorders]. *Problemy ozdorovitelnoy fizicheskoy kultury i fizicheskoy rehabilitatsii - Problems of physical culture and physical rehabilitation*.

A. P. Romanchuk, V. V. Klapchuk (Eds.). (pp. 143-158). Odessa: Izdatel Bukaev V. V. [in Russian].

5. Romanchuk, A. P. & Podgornaya, V. V. (2012). Funktsionalnye determinanty psikhofizicheskikh sposobnostey i uspevaemosti shkolnikov [Functional determinants of schoolchildren's mental abilities and school performance]. *Adaptativnaya fizicheskaya kultura i adaptativniy sport v sovremennykh usloviyakh: rezultaty, problemy, priority razvitiya – Adaptive physical culture and adaptive sport under modern conditions: results, problems, development priorities*: Proceedings of all-Russian research and practice conference (pp. 94-99). Irkutsk [in Russian].

6. Semenovich, A. B. (2007). *Vvedenie v neyropsikhologiyu detskogo vozrasta [Introduction to children neuropsychology]*. Moscow: Genезis [in Russian].

7. Sobotovych, Ye. F. (2002). *Kontseptsiiia standartu spetsialnoi osvity ditei doshkilnoho viku z porushenniamy movlennievoho rozvytku [Conception of the standard of special education for preschool age children with speech development disorders]*. Kyiv: Defektolohiia [in Ukrainian].

8. Tarasun, V. V. (2008). *Morfofunktionalna hotovnist do shkilnoho navchannia ditei z osoblyvostiamy v rozvytku: diahnozyka i formuvannia. [Morphofunctional readiness for the school studies of children with special needs: diagnostics and forming]*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Ukhtomskiy, A. A. (2002). *Dominata [Dominating idea]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].

10. Tsvetkova, L. S. (2010). *Afaziologiya: sovremennye problemy i puti ikh resheniya [Afasiology: modern problems and ways of their solving]*. Moscow: MPSI; Voronezh: MODEK [in Russian].

11. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On higher education"]*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].

12. *Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku" [Decree of the President of Ukraine "On National strategy of the development of education in Ukraine up to 2021"]*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].

Виктория Витальевна Подгорная,

кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры теории и методики физического воспитания, лечебной физической культуры и спортивной медицины,

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского, ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В УЧЕБНО-КОРРЕКЦИОННОМ ПРОЦЕССЕ У ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Актуальность исследования обусловлена концептуальными принципами реформирования начального образования, на основе которых предъявляются высокие требования к уровню речевого развития младших школьников. Особого внимания требуют дети, которые идут в школу с различными нарушениями речи. В работе показано, что у младших школьников с разными нарушениями речи присутствуют специфические двигательные проблемы, обусловленные локализацией нарушения в различных мозговых структурах. Активизация внешних воздействий, окружающего пространства посредством использования средств физической культуры способна инициировать работу пассивных мозговых структур. Целью исследования является обоснование использования средств физической культуры в общеобразовательной школе для интенсификации учебно-коррекционного процесса детей с нарушениями речи. В статье проанализированы работы, в которых показано, что механизмы речевой деятельности коррелируют со многими отделами головного мозга, поражение которых может быть связано с нарушениями в развитии двигательной сферы и вызвать различные по своей структуре речевые дефекты. В процессе исследования было обосновано использование двигательных методов коррекции логопедических проблем. Предлагается использовать на уроке физической культуры самомассаж кистей рук; дифференцированные дыхательные упражнения, а также упражнения на коррекцию позвоночника, что способствует активации больших полушарий мозга. Показана возможность восстановления гностико-праксических, фонетико-фонематических функций речи младших школьников с нарушениями речи, а так же возможность решения проблемы патологически ригидных телесных установок с помощью звуко-двигательных упражнений и подвижных игр. Интенсификация работы с детьми с нарушениями речи за счет включения коррекционных задач в процесс физического воспитания способна значительно сократить сроки достижения поставленных коррекционно-логопедических целей.

Ключевые слова: физическая культура, моторно-речевое развитие, нарушение речи, младшие школьники, общеобразовательная школа.

Viktoriia Podhorna,

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), lecturer, Department of Theory and Methods of Physical Education, Therapeutic Physical Training and Sports Medicine, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky, 4, Fontanska doroha Str., Odessa, Ukraine

USE OF PHYSICAL EDUCATION MEANS IN EDUCATIONAL AND CORRECTIONAL PROCESS OF SCHOOLCHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

The relevance of the research is determined by conceptual principles of reforming primary education, which are the basis for high standards for primary school children's speech development. Special attention should be paid to the children

with various speech disorders. The paper shows that primary school children with different speech disorders have specific motor problems caused by disturbance localization in various brain structures. Activation of external influences and the environment by means of physical training makes it possible to initiate the work of passive brain structures. The paper is aimed at justifying the use of physical culture means at comprehensive schools for intensification of educational and correctional process of children with speech disorders. Academic literature review has shown that the mechanisms of speech activity correlate with a number of regions of the brain; their damage that may be associated with disturbances in the motor development and cause various in their structure speech defects. The study provides background for the use of motor methods of logopedic treatment. It is proposed to use hands self-massage; differentiated breathing exercises as well as exercises for the spine correction at Physical Culture lessons, which contributes to cerebral hemispheres activation. The possibility of rehabilitating gnostic and practical, phonetic and phonemic speech functions of primary school pupils with speech disorders, as well as the opportunity to solve the problems of abnormally rigid physical orientations using sound-and-motor exercises and games has been demonstrated. Intensification of work with children with speech disorders by means of including correctional tasks into physical education process makes it possible to reduce significantly the time for achieving correctional and logopedic goals.

Keywords: physical culture, motor and speech development, speech disorder, primary school pupils, comprehensive school.

Подано до редакції 04.04.2016

Рецензент: д. мед. н., проф. О. П. Романчук
